

Leeswijzer

Een leeswijze, daarin kan je lezen wat er per hoofdstuk aan de orde komt.

Inleiding

In dit boek wordt een breed overzicht gegeven van de westerse filosofie. Deze aanpak komt voort uit het idee dat lezers die zich willen oriënteren en ontwikkelen, deze verschillende opvattingen kunnen herkennen en begrijpen voor hun leven.

Deel 1. Probleemstelling

Het eerste deel omvat de voorwoorden, inleiding en hoofdstuk 1. In deze delen worden de basisprincipes van dit boek geschetst.

Deel 2: Informatie en inzicht in de filosofie

Hoofdstuk 2 richt zich op de geschiedenis van de filosofie en de periode rondom de 'Spiltijd'. De hoofdstukken 3 tot en met 7 bespreken het denken vanuit de context van het jodendom, katholicisme, islam, reformatie en humanisme afzonderlijk. Van hoofdstuk 8 tot en met 10 wordt de filosofie in verschillende tijdperken behandeld.

Deel 3: De praktijk en de zes levensvragen

In hoofdstuk 11 worden de ideeën van verschillende filosofen verbonden met de dagelijkse praktijk. In alle hoofdstukken wordt een historische achtergrond gegeven, omdat veel filosofische vraagstukken voortkomen uit reacties op maatschappelijke omstandigheden. De geschiedenis van de westerse filosofie vertoont parallellen met de kunstgeschiedenis. In deze publicatie zijn verschillende kunstwerken opgenomen ter inspiratie. De tekst bevat afbeeldingen, schema's, tijdtafels, achtergrondinformatie, geschiedenis en verhalen ter verduidelijking van de inhoud. Enkele hoofdstukken worden afgesloten met 'Kanttekeningen,' die bedoeld zijn als kritische notities om de lezer een ander perspectief te bieden.

Beschrijvingen per hoofdstuk in 'Filosofische Verbeelding'

Deel 1. Probleemstelling en duiding

Hoofdstuk 0. Vooraf

Sinds enkele decennia groeit het wantrouwen ten opzichte van westerse waarden in de 'westerse wereld.' Zijn de grote filosofische vraagstukken van deze tijd werkelijk zo verschillend van die uit het verleden? Zijn de antwoorden werkelijk zo afwijkend van wat eerder is bedacht? Wat kunnen we leren van de geschiedenis met betrekking tot de vragen die toen werden gesteld en de antwoorden die werden gegeven? In hoeverre kunnen we onze verbeelding laten spreken? Waarom draagt dit boek de ondertitel 'Heeft de westerse filosofie nog toekomst?' Deze publicatie helpt lezers om de westerse filosofie opnieuw te onderzoeken en op zoek te gaan naar de fundamentele vragen waar het in de filosofie eigenlijk om draait. Dit boek is geschreven voor mensen die zich willen verdiepen in de westerse filosofie.

Hoofdstuk 1. De geest uit de fles

Objectieve kennis is niet langer vanzelfsprekend, en men verkiest een 'eigen waarheid.' Het postmoderne relativisme pretendeerde openheid en pluralisme, maar bereikte in feite het tegenovergestelde. Door alles op losse schroeven te zetten, bleef er weinig overeind; de geest is uit de fles. De periode vanaf 1960 markeert een keerpunt in de westerse geschiedenis. Veel zaken die vóór 1960 als vanzelfsprekend werden beschouwd, werden na 1960 minder vanzelfsprekend. Hannes de Graaf (1911 - 1991) waarschuwde reeds in 1961 voor het gevaar van het loslaten van gemeenschappelijke waarden. Hoe minder gemeenschappelijke waarden er zijn, hoe meer ruimte er ontstaat voor eigenrichting, radicalisme en immoralisme. Een hernieuwde gemeenschappelijke interpretatie van de westerse filosofie is daarom belangrijk, aangezien de relativiserende en systematische ondergraving van begrippen zoals cultuur en identiteit maakt de samenleving machteloos.

Deel 2. informatie en inzicht in de filosofische stromingen

Hoofdstuk 2. Het begin van de filosofie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste stromingen die opkwamen vanaf de Spiltijd, een periode die zich uitstrekte van ongeveer 800 voor Christus tot 200 na Christus. Tijdens deze periode begonnen mensen uit verschillende culturen en met verschillende levensbeschouwingen elkaar te ontmoeten. Mensen raakten geïnteresseerd in elkaars levensvragen, leerden elkaars mythen, verhalen en teksten kennen, en er ontstond een uitwisseling van ideeën en opvattingen. Tijdens deze periode ontstonden belangrijke filosofische en godsdienstige stromingen, zoals het boeddhisme, het confucianisme, het zoroastrisme en de Griekse filosofie, die later een grote invloed zouden hebben op het christendom, de islam en de westerse filosofie. Om dit alles beter te begrijpen, kan filosofie van onschatbare waarde zijn.

Hoofdstuk 3. Joodse filosofie

Het jodendom vindt zijn oorsprong bij Abraham, de stamvader van Israël, en de eerste persoon die door God werd 'geroepen' en het monotheïsme introduceerde. Het jodendom is geworteld in openbaring en traditie. Voor veel joden is filosofie te abstract en staat het los van het dagelijks leven. Het belangrijkste wat men volgens orthodoxe joden moet begrijpen over de joodse benadering, is dat filosofie niet van primair belang is. Het traditionele of 'orthodoxe' jodendom staat vooral bekend als een 'doe-godsdienst'.

Rond het begin van de jaartelling was er weinig filosofische activiteit binnen de joodse wereld. Philo van Alexandrië probeerde in de eerste eeuw de Griekse filosofie te verbinden met de teksten uit de Tenach, maar het rabbijnse jodendom hield zich meer bezig met de uitleg van de Tora. Tegen de elfde eeuw begon het denken van Aristoteles een grotere rol te spelen in de joodse filosofie. Vanaf de renaissance veranderde geleidelijk de opvatting van joden over filosofie en ontstonden er debatten over hun rol in de wereld. Spinoza en Mendelssohn speelden een centrale rol bij de joodse Verlichting. Veel moderne denkers haalden inspiratie uit het jodendom.

Hoofdstuk 4. Katholieke filosofie

In de eerste eeuwen van het christendom waren er vaak onderlinge conflicten. Op initiatief van Constantijn werd in 325 een concilie gehouden vanwege deze verdeeldheid. Deze bijeenkomst had een cruciale invloed op de verdere ontwikkeling van het christendom. Vanaf dat moment begon de Griekse filosofie een belangrijke rol te spelen in het christelijke denken. Als gevolg van deze ontwikkeling groeiden de Oosterse kerken verder weg van de westerse kerken. In 1054 leidde dit tot de Grote Schisma, waarbij de oosters-orthodoxe kerken zich afscheidden van de Rooms-Katholieke Kerk. Deze splitsing had ook politieke redenen, met name met betrekking tot de rol van de paus als hoofd van de kerk.

Vanaf de tiende eeuw begon men zich in Europa steeds meer bewust te worden van de verwantschap met de Griekse filosofen, en de rol van de rede werd steeds belangrijker. Deze denkwijze kreeg de naam 'scholastiek'. De logica en de rede kregen een centrale plaats in het denken. Onder invloed van de scholastiek ontstond er ook een groeiende interesse in wetenschappen zoals astronomie. Parallel aan deze ontwikkelingen groeide de macht van de kerk. De reformatie, als reactie op de macht van de kerk en praktijken zoals de handel in aflaten, werd geïnitieerd door figuren als Luther en Calvijn. Deze beweging won zoveel invloed dat de katholieke kerk aanzienlijke macht en geloofwaardigheid verloor. Hierdoor werd een kerkelijke vergadering bijeengeroepen om plannen te maken voor het herstel van de katholieke kerk. In de daaropvolgende eeuwen ontstond een sterke nadruk op de hiërarchische structuur van de kerk en het gezag van de paus.

Vanaf de 19e eeuw hadden nieuwe stromingen zoals het liberalisme, socialisme en communisme, samen met de invloed van de reformatie, een effect op de Rooms-Katholieke Kerk. Om zich te verdedigen en te handhaven, verzette de kerk zich tegen deze veranderingen. Dit verzet kwam pas tot een einde toen paus Johannes XXIII in 1960 een concilie bijeenriep om de kerk te moderniseren. Na de dood van paus Johannes XXIII probeerde de kerk echter opnieuw vast te houden aan traditionele waarden en praktijken. Deze 'restauratiebeweging' leidde tot een geloofscrisis en kerkverlating.

Hoofdstuk 5. Islamitische filosofie

Mohammed (571-632) vervulde als stichter een essentiële rol in de groei van de islam. Dit gold zowel voor de filosofische aspecten als voor de belangrijkste ethische, morele en politieke principes. 'Er is geen andere god dan Allah' vormt het centrale leerstuk van de islam. Hiermee zette de islam zich af van omliggende godsdiensten met diverse stromingen. De belangrijkste filosofische basis voor moslims ligt in het verhaal van Ibrahim, waarin de volledige overgave en gehoorzaamheid van de mens aan Allah centraal staat. In de vroege eeuwen van de islam ontstonden verschillende wetsscholen. Het islamitische rechtssysteem bevatte praktisch alle aspecten, van rituelen tot dagelijks gedrag. Al snel ontstonden er tegenstellingen tussen de islam en het christendom zoals over de opvattingen over Jezus.

In de beginjaren van de islam was er een stroming die betwijfelde of de Koran het 'eeuwige' woord van Allah was. Sommigen vonden dat de filosofie van Aristoteles waardevolle inzichten kon bieden voor hun godsdienst.

De Arabische wereld maakte grote vooruitgang op het gebied van wetenschap, waaronder astronomie en geneeskunde, in de negende en tiende eeuw. In 825 werd in Bagdad het 'Huis van de Wijsheid' opgericht, dat in de daaropvolgende eeuwen invloed uitoefende in de Arabische wereld en daarbuiten. Een aantal godsdienstige leiders waren het niet eens met deze ontwikkelingen, omdat zij vonden dat de Koran strikt letterlijk moest worden opgevat. De fundamentalisten, die een rationelere en vrijere benadering van de Koran afwezen, kregen de overhand. Aan het einde van de negende eeuw sloot de islamitische wereld de 'poorten van de ijtihad' (de interpretatie van heilige teksten). Sindsdien is vrijdenken binnen de islam niet vanzelfsprekend en dit heeft verandering belemmerd. Hierdoor werd in de meeste islamitische staten en gemeenschappen de orthodoxe en fundamentalistische theologie dominant, met de nadruk op 'gehoorzaamheid' als godsdienstige plicht. Als het gaat over vrouwen, komt vaak de focus te liggen op de twaalf vrouwen van Mohammed die invloed hadden op zijn leven.

Vandaag de dag beschouwen vrijzinnige moslims de integratie van moderne verlichtingswaarden als verenigbaar met de oorspronkelijke filosofie van de islam. Er zijn ook moslims die streven naar een wereldwijde moslimgemeenschap met eigen wetgeving, de sharia. Steeds meer landen hebben islamitisch recht ingevoerd. Als men de mensenrechten binnen de islamitische cultuur wil bespreken, vormt de sharia vaak het grootste struikelblok.

Hoofdstuk 6. Reformatorische filosofie

De Reformatie was een protest tegen de macht van de rooms-katholieke kerk. Luther en Calvijn worden vaak in één adem genoemd, maar ze hadden uiteenlopende ideeën over hoe nu verder te gaan. De nieuwe reformatorische interpretatie van het huwelijk pakte niet gunstig uit voor vrouwen, omdat zij zich moesten houden aan bepaalde rollen en regels die de kerk hen voorschreef. Luther sprak niet over de Bijbel als zodanig, maar als 'Het Woord van God'. Hij zag in de Bijbel de Woorden van God, maar beschouwde de Bijbel zelf niet als het Woord van God. Luther had weinig op met het jodendom en liet zijn antisemitisme duidelijk zien in zijn boek 'Over de Joden en hun Leugens'. Anders dan Luther zei Calvijn dat God alles vooraf heeft bepaald en dat goed leven en oprecht geloof geen invloed hebben op de kans om in de hemel te komen. Calvijn benadrukte sterk

de zondigheid van de mens. Hoewel Calvijn iets positiever sprak over de joden, zijn er toch negatieve bewoordingen te vinden die er niet om liegen.

De vroege hervormers waren niet alleen slachtoffers van de katholieke vervolging, maar ze waren ook daders. De Reformatie ging gepaard met Jodenhaat, de Beeldenstorm, de vervolging van ketters of heksen en de verdrijving van andersgelovigen.

De uitvinding van de boekdrukkunst stimuleerde de verspreiding van de Reformatie enorm, omdat boeken en pamfletten nu sneller en goedkoper konden worden gedrukt en verspreid. Luther kon daardoor ook zijn pamfletten illustreren met spotprenten.

De ontwikkelingen in de filosofie sinds de 18e eeuw, mede aangejaagd door de Verlichtingsfilosofen en de wetenschap, riepen 'nieuwe' vragen op, zoals de vraag waarom de mens bestaat en of het scheppingsverhaal letterlijk waar is.

Na de Tweede Wereldoorlog, mede door het vele geweld en de Jodenvervolging, veranderde het denken in de kerken. Er ontstond een debat over hoe de verhouding tussen het christendom en het jodendom moest worden ingevuld.

Mede onder invloed van het marxisme ontstond vanaf de jaren 1960 in Latijns-Amerika de bevrijdingstheologie en later in het westen de feministische theologie. De fundamentalistische beweging wist aan invloed te winnen door zich te profileren als een anticommunistische en evangelische stroming.

Hoofdstuk 7. Humanistische filosofie

Vandaag de dag staat het begrip humanisme voor een levensbeschouwing die het bestaan of de waarde van God ontkent en een gesecculariseerde samenleving nastreeft. Dit woord vindt zijn oorsprong in een groep mensen die tijdens de renaissance de humaniora bestudeerden. Humaniora is de benaming voor de studie van klassieke talen zoals Latijn en Grieks, evenals klassieke literatuur. Door zich te verdiepen in de studie van oude klassieken, brachten zij deze kennis en de kennis van de Griekse taal terug naar de universiteiten. In Duitsland werd de term 'humanisme' voor het eerst gebruikt in 1808 in de context van onderwijskunde.

Vanaf de 15e eeuw begonnen wetenschappers steeds meer afstand te nemen van het idee dat God centraal staat. Ze wilden bovendien meer begrip krijgen van de natuur om het menselijk lijden te verlichten. Naarmate God meer naar de achtergrond verdween, ontstonden er conflicten met de kerken. Dit conflictmodel werd zowel gevoed vanuit de wereld van wetenschap als de kerken. De periode van de Verlichting is geen eenduidig proces dat in enkele termen kan worden beschreven. Het was een ontwikkeling die ongeveer drie eeuwen duurde, vanaf 1550, en die plaatsvond in verschillende landen met verschillende accenten per tijd, regio en stad.

De inhoud van het Verlichtingsdenken kan evenmin onder één noemer worden geplaatst. De vraag of de mens een vrij wezen is en in hoeverre hij afhankelijk is van God en zijn omgeving kwam meer centraal te staan. Vanaf de 18e eeuw ontstond steeds sterker het besef, mede door individualisering, dat alle mensen gelijk behandeld moesten worden. Er ontstond een emancipatiebeweging waarbij mensen zich bevrijdden van godsdienstige, adellijke en nationale overheersing. In die tijd konden mensen ideeën uitwisselen in koffiehuisen. Deze ideeënitwisseling kreeg vleugels dankzij de drukpers, waardoor vele pamfletten en boeken gedrukt konden worden.

Halverwege de 19e eeuw kreeg het begrip humanisme zijn plaats in de Nederlandse taal en kreeg het ook een levensbeschouwelijke betekenis als alternatief voor de godsdiensten. Na de Tweede Wereldoorlog werden landelijke organisaties voor humanisme opgericht in Nederland en Vlaanderen.

In de recente decennia zijn er binnen georganiseerd humanisme meningsverschillen ontstaan. Er is een debat over in hoeverre een humanist religieus kan of mag zijn. Binnen de organisaties bevinden zich enerzijds atheïsten en anderzijds religieuze humanisten. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) heeft een belangrijke betekenis voor het Humanistisch Verbond.

Hoofdstuk 8. Het aanbreken van een andere tijd. Filosofie vanaf 1500

Vanaf de 16e eeuw kregen de Nederlanden te maken met een sterke economische groei, vooral in de textielsector. Dit was deels te danken aan de uitvinding van het kompas, die reizen over de wereld mogelijk maakte, en aan de uitvinding van buskruit, dat een einde maakte aan de heersende positie van ridders, omdat hun kastelen nu ineens kwetsbaar waren. De mogelijkheid om boeken te drukken leidde ook tot economische groei. Er ontstond een nationaal bewustzijn. Engeland en Frankrijk waren de eerste nationale staten. Een belangrijk moment voor de Nederlanden was de ondertekening van het 'Plakkaat van Verlatinghe' in 1581, een onafhankelijkheidsverklaring van de Nederlanden en een document waarop de grondwet werd gebaseerd.

Vanaf de vijftiende eeuw groeiden filosofie en godsdienst steeds verder uit elkaar. De dominante 'christelijke moraal', waarin men blindelings de autoriteit van God aanvaardde, kwam onder toenemende druk te staan. Er ontstonden twee stromingen: het rationalisme en empirisme. Rationalisten betoogden dat kennis wordt verworven door het gebruik van de rede, terwijl empiristen vonden dat kennis voortkomt uit zintuiglijke waarneming. Uit deze twee stromingen ontstonden meerdere stromingen, waaronder het romantische denken dat voortkwam uit het empirisme.

In de achttiende eeuw ontstond het idee dat geloof in de rede en vooruitgang op het gebied van wetenschap, onderwijs, sociale hervormingen en politiek essentiële onderdelen van het leven zouden worden. In deze periode werden encyclopedieën populair. Het doel van deze encyclopedieën was om kennis toegankelijk te maken voor iedereen. Individualisering kreeg een belangrijke rol in de achttiende eeuw, waarbij het besef groeide dat iedereen gelijke rechten moest hebben.

Hoofdstuk 9. De tijd van Verlichting en de Romantiek. Filosofie vanaf 1750

De Verlichting was een periode waarin men geloofde dat logisch denken de beste weg was voor de mensheid. Men kon ziektes bestrijden door hun oorzaken te onderzoeken, bijgeloof ontkrachten en onderzoeken hoe de samenleving rechtvaardig kon worden ingericht. In 1784 slaagde Kant erin om in een artikel met de titel "Wat is Verlichting?" in een korte tekst te beschrijven waar het in de Verlichting om draaide: 'sapere aude'. Zijn uitleg van wat de Verlichting inhield, had diepgaande maatschappelijke gevolgen in de eeuwen daarna, vooral in de westerse wereld. Het heeft bijgedragen aan de totstandkoming van de "Verklaring van de Universele Rechten van de Mens" in 1948.

Vanaf de achttiende eeuw ontstond echter steeds meer weerstand tegen dit logische denken. Deze tegenbeweging begon rond 1780 en duurde ongeveer een eeuw. Deze periode staat bekend als de 'Romantiek'. In Duitsland ontstond het idee van Bildung, waarbij onderwijs gericht was op het overbrengen van nationaal geheugen en erfgoed.

Geschiedenisfilosofie werd populair, waarbij men geschiedenis beschouwde als een proces met een doel. Deze manier van denken inspireerde Marx, die betoogde dat mensen de geschiedenis kunnen veranderen door vaste denkpatronen en regels te veranderen.

Existentialisme beschouwt elk individu als een uniek wezen dat verantwoordelijk is voor zijn eigen daden en lot, zonder de invloed van een God of hogere macht.

Er waren nog meer stromingen die invloed hadden op de politiek in de negentiende eeuw. Eén daarvan was het nationalisme, wat leidde tot de opkomst van nationalisme in veel Europese landen. In dit klimaat vond de moordaanslag op de Oostenrijkse troonopvolger aartshertog Frans Ferdinand, gepleegd door een Bosnisch-Servische student op 28 juni 1914 in Sarajevo, plaats en vormde het een aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog

Hoofdstuk 10. De paradoxale eeuw. Filosofie vanaf 1900

De 20e eeuw begon meteen roerig, gekenmerkt door grote spanningen en diepgaande internationale gebeurtenissen: de Eerste Wereldoorlog, de revoluties in Rusland en China, de grote economische crisis in de kapitalistische wereldeconomie in de jaren dertig, de opkomst van het fascisme, de Tweede Wereldoorlog en de opkomst van extreem nationalisme, evenals fundamentele stromingen binnen godsdiensten en ideologieën.

Er waren aanzienlijke veranderingen en vernieuwingen in de filosofie als gevolg van de opkomst van stromingen zoals pragmatisme, fenomenologie en taalanalyse. Deze stromingen oefenden aanzienlijke invloed uit op de filosofie in de 20e eeuw. In de psychologie begon men de mens steeds meer te zien als een individu.

De Tweede Wereldoorlog bracht ingrijpende veranderingen in politiek, economie, psychologie, godsdiensten, kunst en filosofie teweeg. Voor het eerst in de geschiedenis overtrof het aantal burgerdoden ruimschoots het aantal militaire slachtoffers.

De wreedheden van de Tweede Wereldoorlog hadden een aanzienlijke invloed op het denken, aangezien mensen begonnen na te denken over de aard van de mens en de loop van de geschiedenis. Er rezen vragen over hoe iemand die geweld afkeurt, tijdens de oorlog geen moreel bezwaar had tegen het doden van een ander mens.

Vanaf ongeveer 1950 kwamen verschillende filosofische stromingen op, waaronder het existentialisme, marxisme en feminisme. Het existentialisme trok veel belangstelling omdat het niet draaide om verheven idealen, maar om persoonlijke kwesties zoals het lichaam, seks en de dood.

Vanaf de jaren 1960 ontstonden bewegingen die streefden naar de emancipatie van vrouwen en andere achtergestelde groepen. Emancipatie omvat het streven naar gelijke rechten en zelfstandigheid voor groepen die gediscrimineerd en uitgesloten worden.

Als gevolg van maatschappelijke en politieke ontwikkelingen vanaf de jaren 70 werd de kritische benadering belangrijker. Het idee van de ultieme wetenschappelijke waarheid werd in twijfel getrokken, en er ontstond ruimte voor meerdere perspectieven. Deze filosofische stroming staat bekend als het postmodernisme. Postmoderne filosofen hadden twijfels over absolute waarheid en stelden dat iedereen recht had op zijn eigen ontwikkeling. Ze vonden dat de geschiedenis van westerse gedachtegangen in de weg stond en daarom moest worden verworpen

Deel 3. De praktijk toen en nu

Hoofdstuk 11. Op de schouders van de Reuzen

In 1675 schreef Isaac Newton aan een collega: "Als ik verder heb gekeken dan anderen, dan was dat omdat ik op de schouders van reuzen stond." Newton gaf daarmee aan dat er sprake is van een ontwikkeling in het denken door voort te bouwen op eerdere gedachten binnen zijn traditie.

Filosofen benaderen teksten op diverse manieren, maar in alle gevallen geldt: men moet weten waarop hij let of wat hij zoekt. Het is interessant om te onderzoeken waar een filosoof op heeft gelet bij het interpreteren van een tekst, wat relevant was voor de inhoudelijke betekenis van de tekst, en welke waarde wordt gehecht aan de cultureel-historische context.

In dit hoofdstuk wordt ook de "gulden regel" onder de loep genomen. Deze leefregel luidt: "Wat je niet wilt dat jou overkomt, doe dat ook een ander niet aan." Er blijken enkele nuances te zijn bij dit concept. In dit hoofdstuk wordt de "gulden regel," die te vinden is in de drie monotheïstische godsdiensten (jodendom, christendom en islam), vergeleken en besproken. De "gulden regel" biedt een uitstekende basis voor filosofische gesprekken waarbij de verschillende opvattingen van de drie godsdiensten en de daaruit voortvloeiende diverse perspectieven worden belicht.

Tot slot is er een overzicht van aantal denkers die in deze publicatie zijn behandeld. Hun ideeën worden uitgewerkt aan de hand van de beschrijving van bepaalde problemen en/of vraagstukken. Deze raamwerken voor filosofische gesprekken zijn bedoeld voor zelfreflectie door de lezers, voor gebruik in educatieve contexten of bij teambuilding

Hoofdstuk 12. In het spoor van Prometheus

Prometheus vond dat de mens nog iets miste. Hij wilde dat de mens ook de beschikking had over vuur. Prometheus slaagde erin om vuur te stelen van Zeus en gaf dat aan de mens. Hierdoor konden mensen het licht, de warmte en de bescherming van het vuur gebruiken om hun intelligentie en verbeeldingskracht te benutten en zich verder te ontwikkelen.

Wat is de essentie van jouw succesvolle filosofie? Wil je deze verder ontwikkelen? In dit hoofdstuk vind je achtergrondinformatie over communicatie en vraaggesprekken, evenals tips over hoe je kunt filosoferen bij het lezen van teksten en gedichten. Niet iedereen beschikt over het vermogen om gedachten adequaat in woorden uit te drukken. In dergelijke gevallen kan een creatieve aanpak waarbij de associatieve dimensie centraal staat, een nuttig hulpmiddel zijn om te filosoferen. Deze methoden kunnen ook waardevol zijn voor het verbeteren van communicatieve vaardigheden. Ze helpen om gedachten te structureren. Bij associatief denken kun je bijvoorbeeld gebruikmaken van mindmaps, muziek, drama, films, muziekvideo's, kunst en foto's.

Op het eerste gezicht lijkt er geen directe rol te zijn voor filosofie in een organisatie. Toch kunnen er filosofische vragen worden gesteld over organisaties. Er worden diverse vragen voorgesteld die organisaties kunnen helpen bij het formuleren van hun visie en missie.

Vanuit de opvatting dat kinderen steeds vragen blijven stellen is het idee opgekomen dat men met kinderen kan gaan filosoferen. Er zijn echter wel vraagtekens te plaatsen bij het idee van 'filosoferen met kinderen'

Hoofdstuk 13. Permanente educatie

De overvloed van informatie maakt het vinden van juiste literatuur en websites niet altijd even gemakkelijk en dat vraagt ook veel tijd. Daarom een aantal tips evenwijdig aan de hoofdstukken van deze uitgave.

Hoofdstuk 14. Stromingen binnen de filosofie

Er zijn veel filosofische stromingen te onderscheiden en iedere stroming kan zich weer afsplitsen van of vermengen met een andere stroming. Stromingen worden vaak op gang gebracht door een denker en krijgen daarna een vervolg in de geschiedenis. In dit hoofdstuk zijn een aantal stromingen in alfabetische volgorde opgenomen.

